

5.2.2019

EOAK/5145/2018

Ratkaisija: Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jari Pirjola

JOUTSENON SÄILÖÖNOTTOYKSIKKÖ 30-31.11.2018

Tarkastuspöytäkirja

Osallistujat EOAK:sta

Esittelijäneuvos Jari Pirjola

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

Tarkastaja Peter Fagerholm

Asiantuntijana oikeuspsykiatrian erikoislääkäri Mika Rautanen

Osallistujat tarkastuskohteesta

Johtaja - - -

Apulaisjohtaja - - -

Vastaava ohjaaja - - -

Ylitarkastaja - - -

Sairaanhoitaja - - -

1. TARKASTUKSESTA

Eduskunnan oikeusasiamies on YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT, Optional Protocol of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) tarkoittama kansallinen valvontaelin. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee säännöllisesti tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Tehtävä mahdollistaa myös ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Tarkastus oli ennalta ilmoittamaton siten, että tarkastettavalle ilmoitettiin etukäteen ainoastaan ajanjakso, jolloin tarkastus tullaan suorittamaan, mutta ei tarkkaa ajankohtaa.

Oikeusasiamies kutsui Joutsenon säilöönottoyksikön tarkastukselle oikeuspsykiatrian erikoislääkärin Mika Rautasen eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 g §:ssä tarkoitetuksi asiantuntijaksi. Asiantuntija oli mukana ensimmäisen tarkastuspäivän.

Edellinen oikeusasiamiehen määräämä tarkastus Joutsenon säilöönottoyksikköön tehtiin 5 - 6.4.2017 (EOAK/1868/2017).

2. ENNAKKOON TOIMITETTU AINEISTO

Joutsenon säilöönottoyksikkö toimitti oikeusasiamiehen kansliaan ennen tarkastusta muun muassa säilöönottoyksikön toimintasuunnitelman, omavalvontasuunnitelman, lääkehoitosuunnitelman sekä pyydetyt tilastot.

3. YLEISTÄ

Säilöönottokeskuksen johtaja kertoi tarkastuksen aluksi, että säilöönottoyksikössä oli tarkastusajankohtana 67 paikkaa. Säilöönottoyksikön käyttöaste on ollut jo jonkin aikaa matala, noin 50 %. Yhtenä syynä tähän on se, että Irakiin ja Afganistaniin ei tällä hetkellä käännytetä. Johtajan mukaan säilöön otetuissa ei ollut suhteessa enemmän vankilasta tulleita kuin aiemminkaan.

Säilöönottoyksikössä työskentelee 35 henkeä.

Keskimääräinen säilössä oloaika on 45 vuorokautta, mutta joissain yksittäistapauksissa säilöönotto voi kestää lähes vuoden. Tarkastusajankohtana yksi henkilö oli ollut säilössä 330 vuorokautta ja toinen säilöön otettu 324 vuorokautta.

Uusien remontoitujen tilojen myötä on voitu lisätä erilaisia vapaa-ajan toimintoja. Remontin jälkeen säilöön otettujen käytössä on myös uusi ulkoilutila (viheriö) sekä kaksi luovaa tilaa.

Suomen Punainen Risti vierailee yksikössä noin kahden viikon välein. Uuden ulkoilutilan viereen on vielä tulossa avoin ulkoilupiha, mikä entisestään parantaa asukkaiden ulkoilumahdollisuuksia.

Uusille säilöön otetuille annetaan ensimmäisenä päivänä suullinen alkuinfo. Toisena päivänä informaatiota annetaan myös henkilön omalla äidinkielellä. Lisäksi asukkaiden huoneissa on ns. huonekansio, missä on tietoa säilöönottoyksiköstä.

Säilöönottoyksikössä tapahtui itsemurha helmikuussa 2018, mikä oli ensimmäinen yksikön historiassa. Itsetuhoisuuteen liittyviä tapauksia oli vuoden 2018 aikana ollut yhdeksän. Keskustelua käytiin siitä, mahdollistaako laki itsetuhoisten säilöön otettujen valvonnan muulla tavoin kuin säilyttämällä heitä erillään. Johtajan mielestä monissa tapauksissa riittäisi säilöön otetun sijoittaminen esimerkiksi tavallista huonetta muistuttavaan ”valvontahuoneeseen”.

Säilöönottokeskukseen on tulossa kanttiini vuoden vaihteessa. Neljän sairaanhoitajan tiimi hoitaa säilöön otettujen terveystarkastukset 24 tunnin sisällä siitä, kun he ovat saapuneet yksikköön.

Toisena tarkastuspäivänä tarkastajille pidettiin alustus ihmiskaupan auttamisjärjestelmään liittyviin ajankohtaisiin kysymyksiin.

4. TARKASTUSHAVAINNOT JA OIKEUSASIAMIEHEN ALUSTAVAT SUOSITUKSET

4.1 Säilöön otettujen haastattelut

Tarkastajat haastattelivat tarkastuksen aikana kahtatoista säilöön otettua. Osa haastatteluista oli ns. ryhmähaastatteluja. Tarkastushetkellä yksikössä oli neljä naispuolista säilöön otettua. He kaikki osasivat englantia ja heidät haastatteli naispuolinen tarkastaja.

Haastattelujen aikana ei noussut esiin väitteitä asukkaiden epäasianmukaisesta kohtelusta. Useimmat haastatellut antoivat henkilökunnalle myönteistä palautetta ja kiittivät heitä hyvästä kohtelusta. Yksi haastateltu kuitenkin kertoi joutuneensa ruokailun yhteydessä epäasianmukaisen puhuttelun kohteeksi. Tapahtumien yksityiskohtia oli vaikea selvittää tarkemmin. Kyseinen väite saatettiin laitoksen johdon tietoon.

4.2 Tilat

Osastoilla on seiniä ja ovia koristeltu taidella, josta vastasivat Saimaan ammatti- korkeakoulun oppilaat.

Kuntoiluun ja muihin aktiviteetteihin on varattu omat tilat (alla kuvat).

Perheosastolla on yksi kahden hengen huone ja kaksi neljän hengen huonetta. Osastolla asui tarkastusajankohtana neljä naista. Osasto oli siisti ja asianmukaisesti kalustettu – esimerkiksi TV, pesukone, mikroaaltouuni sekä leikkihuone ja leikkikaluja lapsille.

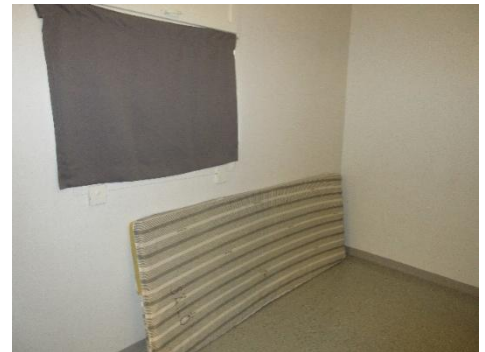
Yhden perhehuoneen huonepuhelin ei toiminut. Tästä ilmoitettiin henkilökunnalle.

Säilöönottoyksikössä on neljä rukouspesupaikkaa. Näiden ansiosta jalkoja ei tarvitse pestä käsienspesualtaassa. Tilassa oli myös kameravalvonta (alla kuvat).

Säilöönottoyksikössä on neljä eristyshuonetta. Tarkastajat vierailivat yhdessä huoneessa, jossa oli ikkuna, patja lattialla ja erillinen WC-tila. Huoneessa ei ollut tuolia tai pöytää. Eristyshuone oli karu ja sellimäinen.

4.3 Oikeuksista tiedottaminen

Säilöönottolain 5 §:n mukaan säilöön otetulle ulkomaalaiselle on viipymättä tiedotettava hänen säilöönottojärjestelyistään, hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä säilöönottoyksikön järjestyssäännöistä. Säilöön otettu ulkomaalainen vahvistaa lain mukaan allekirjoituksellaan, että hän on saanut edellä mainitut tiedot. Haastatellut ulkomaalaiset eivät oman näkemyksensä mukaan olleet allekirjoittaneet edellä kuvattua tietojen saantia. Haastatellut kertoivat saaneensa sinänsä riittävästi suullista tietoa yksikön toiminnasta ja säännöistä.

4.4 Ulkoilu

Useat haastatellut kokivat ulkoilujärjestelyt huonoiksi. Heidän mukaansa ulkoiluun tulee etukäteen varata aika aamulla ennen yhdeksää, jolloin monet kertoivat vielä nukkuvansa. Osa haastatelluista toivoi lisää joustavuutta ulkoilu-aikoihin.

4.5 Kameravalvonta ja yksityisyyden suoja

Säännökset

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 4 luvun 20 §:n mukaan säilöön otettuja ulkomaalaisia ja säilöönottoyksikön tiloja on valvottava siten, kuin säilöissäpidon tarkoitus, säilöönottoyksikön järjestys, säilöissäpidon varmuus tai poistumisen estäminen sekä ulkomaalaisten ja muiden henkilöiden turvallisuus edellyttävät (1 mom.). Yksikön ohjaus- tai valvontatehtäviä hoitava henkilö saa valvoa majoitustiloja käymällä niissä – – (2 mom.). Valvonta on järjestettävä niin, ettei se loukkaa säilöön otetun ulkomaalaisen tai muiden henkilöiden yksityiselämän suojaa eikä siitä aiheudu heille tarpeetonta haittaa (3 mom.).

Vuonna 2015 säilöönottolakia muutettiin lisäämällä siihen mm. säännös, joilla mahdollistettiin tekninen valvonta säilöönottoyksikössä (814/2015). Säilöönottolain 4 luvun 20 a § kuuluu seuraavasti:

Säilöönottoyksikön tiloja voidaan valvoa teknisillä laitteilla. Yksikön majoitus- ja saniteettitiloja sekä vierashuoneita ei kuitenkaan saa valvoa kuvaa tai ääntä tallentaen (1 mom.). Teknistä valvontaa käytetään säilöissäpidon tarkoituksen, säilöönottoyksikön järjestyksen, säilöissäpidon varmuuden sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten ja muiden henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi (2 mom.). Teknisestä valvonnasta on viipymättä ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle (3 mom.).

Hallituksen esityksessä (HE 172/2014 vp) todetaan teknisestä valvonnasta seuraavasti:

Lainkohta mahdollistaisi teknisen valvonnan säilöönottoyksikössä. Ehdotetun 2 §:n 2 momentin mukaan säilöönottoyksikkö käsittää säilöön otettujen ulkomaalaisten säilyttämistä varten tarpeelliset tilat sekä niihin liittyvät ulkoilu- ja piha-alueet. Tekninen valvonta tarkoittaisi pääasiassa tallentavaa kameravalvontaa ja hälytysjärjestelmiä. Teknisellä valvonnalla parannettaisiin säilöönottoyksikön turvallisuutta sekä asiakkaiden ja säilöönottoyksikön henkilökunnan oikeusturvaa.

*Pykälän 1 momentin mukaan säilöönottoyksikön tiloja voitaisiin valvoa teknisillä laitteilla. Yksikön majoitus- ja saniteettitilojen sekä vierashuoneiden valvonta kuvaa tai ääntä **tallentaen** olisi kuitenkin kielletty (korostus tässä). Tilaa, johon henkilö sijoitetaan 8 §:ssä tarkoitetun erillään säilyttämisen ajaksi, ei katsottaisi majoitustilaksi. Kyseistä tilaa on kyettävä valvomaan esimerkiksi henkilön itselleen aiheuttaman turvallisuusuhan vuoksi.*

Eristystilan saniteettitilojen valvonta

Edellisellä tarkastuskäynnillä oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että käytössä olleessa eristyshuoneessa oli valvontakamera asennettu siten, että sen antamasta kuvasta näki, kun henkilö oli suihkussa ja valvontakuvasta näkyi henkilön ylävartalo. Tarkastajat eivät olleet vakuuttuneita kameran välttämättömyydestä suihkutilassa. Maahanmuuttovirasto ilmoitti tarkastushavainnon johdosta seuraavaa:

Maahanmuuttovirasto pitää kameravalvontaa suihkutilassa välttämättömänä erityisesti itsetuhoisten asiakkaiden turvallisuuden vuoksi. Näissä tilanteissa valvontaa suoritetaan asiakkaan terveyden ja jopa hengen turvaamiseksi. Toinen tärkeä syy kameravalvonnalle on mahdollisen ilkeiden toimien ehkäiseminen. Esimerkiksi lattia-kaivon

tukkimalla olisi mahdollista aiheuttaa suurtakin aineellista vahinkoa ja kameravalvonnan puuttuminen hidastaisi merkittävästi henkilökunnan reagoimista mahdolliseen tahallisesti aiheutettuun vesivahinkoon.

Tarkastuksen jälkeen suihkutilan kameravalvontaa on muutettu siten, että kuvassa ei näy myöskään peseytyvän henkilön ylävartaloa. Lisäksi suihkutilan seinällä on laminoitu kyltti, joka kertoo kameravalvonnassa peitetyistä alueista. Suihkutilan kameravalvonta ei ole tallentava.

Tarkastajat totesivat edellä mainitut muutokset (alla kuvat).

Valvontakuvista oli peitetty suihkutilasta kohdat, joissa henkilö seisoo, sekä wc-istuimen kohta. Suihkutilan seinässä oli laminoitu kyltti, jossa luki "Suihkussa ei ole tallentavaa kameraa" suomeksi, arabiaksi, ranskaksi, englanniksi ja venäjäksi. Kyltissä oli kuva valvontakuvasta, jossa oli valkoinen neliö siinä kohtaa, jossa suihkua ottava seisoo. Samassa tilassa oli kyltti, jossa oli kuva wc-pytyn valvontakuvasta ja siinä oli niin ikään valkoinen neliö pytyn kohdalla.

Alla valvontakuva eristystilan 2 suihkutilasta.

Oikeusasiamies toteaa, että säilöönottolain perusteella säilöönottoyksikön *kaikkia* tiloja saa valvoa kameran välityksellä. Tietyissä tiloissa – kuten majoitus- sekä wc- ja suihkutiloissa – ei saa olla tallentavaa kameraa. Tästä poikkeuksena on tila, johon henkilö sijoitetaan erillään säilyttämisen ajaksi eli tätä tilaa ei katsota majoitustilaksi ja tilassa saa olla myös tallentava kamera. Teknisen valvonnan käyttöön ottoa on hallituksen esityksessä perusteltu mm. sillä, että teknisellä valvonnalla parannetaan säilöönottoyksikön turvallisuutta sekä asiakkaiden ja säilöönottoyksikön henkilökunnan oikeusturvaa.

Hallituksen esityksessä ei ole perusteltu sitä, miksi juuri *ulkomaalaisten* säilöönottoyksikössä tulee olla mahdollisuus käyttää teknistä valvontaa kaikissa yksikön tiloissa. Myöskään perustuslakivaliokunnan lausunnossa (45/2014 vp) ei ole otettu tähän kantaa.

Oikeusasiamies toteaa, että millään muulla hallinnonalalla, jossa on tiloja, joissa voidaan pitää vapautensa menettäneitä, ei ole lakiin perustuvaa oikeutta käyttää teknistä valvontaa samassa laajuudessa kuin säilöönottolaissa. Tämä koskee niin psykiatrisia sairaaloita kuin vankiloita ja poliisin säilytystiloja. Kaikissa näissä eristetään myös itsetuhoisia henkilöitä ja henkilöitä, joiden kohdalla on kohonnut riski siitä, että he aiheuttavat aineellista vahinkoa.

Useimmissa em. yksiköissä suihkutilat eivät ole eristystilassa vaan eristetty viedään niihin valvottuna eikä hän voi käyttää suihkutilaa vapaasti. Oikeusasiamies on tarkastanut myös sellaisia psykiatristen sairaaloiden eristystiloja, joiden yhteydessä on ollut suihkutila ja eristetty potilas voi käydä omatoimisesti suihkussa. Näissä on kuitenkin erilaisin teknisin ja rakenteellisin ratkaisu onnistuttu säilyttämään potilaan yksityisyys niin, ettei suihkutilaa valvota kameran välityksellä, vaikka eristystilassa on muuten kameravalvonta.

Edellä olevan perusteella oikeusasiamies ei ole vakuuttunut siitä, että säilöönottoyksikön eristystilan suihkutilaa olisi välttämätöntä valvoa kameran välityksellä. Jos yksittäistapauksessa pidetään välttämättömänä henkilön jatkuvaa valvontaa hänen itsetuhoisuutensa vuoksi, oikeusasiamies pitää parempana sitä, että valvonta tapahtuisi suihkutilanteessa henkilökohtaisesti.

Oikeusasiamies pitää tilannetta erittäin ongelmallisena erityisesti säilöönottoyksikköön sijoitettujen ulkomaalaisten yksityisyyden kannalta. Eristystilan wc- ja suihkutilaa voivat käyttää sekä nais- että miespuoliset säilöön otetut, jotka on sijoitettu erillään säilytettäväksi. Valvontaan osallistuu niin ikään nais- tai miespuolisia säilöönottoyksikön työntekijöitä eikä oikeusasiamiehen käsityksen mukaan valvontaa suorittavan sukupuoli määräydy valvottavan mukaan vaan esim. miespuolinen ohjaaja voi valvoa naispuolista säilöön otettua. Valvottava ei ole tietoinen, kuka häntä valvoo eikä hän voi tietää, onko valvomossa useita henkilöitä valvomassa. Tietoisuus siitä, että häntä valvotaan myös suihkutilassa, voi vaikuttaa siihen, haluaako hän lainkaan peseytyä.

Oikeusasiamies ei ole vakuuttunut myöskään siitä, että nyt tehdyt suihkutilan kameravalvonnan muutokset, ovat riittävät suojaamaan tilan käyttäjän yksityisyyttä. Valvontanäkymästä voi päätellä, että ainakin yhdessä eristystilassa suihkuun menoa on mahdollista seurata aina siihen saakka, kun henkilö seisoo suihkun alla.

4.6 Eristystilat

Eristystilat olivat remontoituja ja siistejä, mutta hyvin askeettisia ja sellimäisiä, etenkin kun otetaan huomioon se, että niihin voidaan sijoittaa esimerkiksi itsemurhaa yrittänyt tai muuhun itsetuhoiseen käyttäytymiseen taipuvainen henkilö.

Eristystilaan oli sijoitettu ikkunanlaudalle kello, josta henkilö voi seurata ajan kulumista. Oikeusasiamies pitää tätä tarpeellisenä. Kello ei ollut kuitenkaan kiinni missään. Siitä oli mahdollista poistaa patteri, josta voi aiheutua tilaan sijoitetun terveydelle vaaraa, jos tämä esim. nielee patterin. Tarkastajille kerrottiin, että tilaan on ollut tarkoitus sijoittaa katonrajaan kiinteä kello, joka näyttäisi kellonajan lisäksi myös päivämäärän. Oikeusasiamies suosittaa hankkimaan eristystiloihin kellot, joita on turvallista käyttää.

Oikeusasiamies kiinnittää huomiota nykyisten erillään säilyttämiseen tarkoitettujen tilojen olosuhteisiin ja siihen, että tilojen viihtyisyyttä lisättäisiin esimerkiksi hankkimalla niihin kalusteita. Oikeusasiamiehen tarkastuksilla psykiatriisiin sairaaloihin on viime vuosina erityisesti kiinnitetty huomiota eristystilojen olosuhteisiin sekä siihen, mitä eristetyn potilaan asianmukainen kohtelu edellyttää. Tähän kuuluu mm. se, että eristetyn ei tarvitse ruokailla tilassa seisten tai lattialla. Myös mahdollisuus päästä wc:hen ja mahdollisuus saada viivytystä yhteys henkilökuntaan kuuluvat hyvään kohteluun. Psykiatriisiin sairaaloihin onkin hankittu eristystiloihin sopivia kalusteita – kuten turvallisesta materiaalista valmistetut korkea patja, kuutiopöytä ja / tai nojatuoli.

Oikeusasiamies suosittaa, että säilöönottoyksikössä ryhdyttäisiin toimiin, jotta nykyisissä erillään säilyttämiseen tarkoitetuissa tiloissa turvattaisiin säilöön otetun asianmukainen (ihmisarvoinen) kohtelu. Tilassa tulisi olla ainakin jonkinlainen taso, jonka päältä henkilöllä on mahdollista ruokailla. Vuoteena tarkoitettu ohut patja olisi hyvä vaihtaa korkeaksi sänkymäiseksi patjaksi.

4.7 Itsemurhavaaran tunnistaminen ja itsemurhien ehkäiseminen

Säilöönottoyksikössä oli ollut vuoden aikana useita itsetuhoisuuteen liittyviä tapauksia ja yksi toteutunut itsemurha.

Johdon puolelta todettiin, että itsetuhoisuuteen puututaan ja että siihen suhtaudutaan vakavasti. Säilöönottoyksikössä oli jonkinlainen asiaan liittyvä sähköinen ohjeistus, jota oltiin päivittämässä. Tämä pyydettiin toimittamaan jälkikäteen oikeusasiamiehelle sen jälkeen, kun ohje on päivitetty.¹ Säilöönottoyksikön henkilökuntaan ei kuulu psykologia, mutta säilössä käyväällä ostopalvelulääkärillä on psykiatrian erityispätevyys. Vastaanottokeskuksen puolella henkilökunnalle on järjestetty psykologinen ensiapu -koulutus. Helmikuussa tapahtuneen itsemurhan jälkeen säilössä pidettiin psykologinen jälkipuinti (debriefing) sekä asukkaille että henkilökunnalle.

Tarkastuksen aikana säilöönottoyksikön johdolle välitettiin tietoa Rikosseuraamuslaitoksen itsemurhan ehkäisyä ja kiireellisen hoidon tarpeen arviointia koskevasta koulutuspaketista.²

Vaikutti siltä, että säilöönottoyksikössä ei oltu tietoisia Maahanmuuttoviraston itsemurhia koskevasta materiaalista. Toisaalta oikeusasiamiehelle aikoinaan toimitetussa materiaalissa ei ole käyty läpi erityisesti itsemurhien ehkäisyyn liittyviä asioita yhtä monipuolisesti kuin Rikosseuraamuslaitoksen koulutusmateriaalissa. Ei ole myöskään tiedossa, onko materiaalia päivitetty ja miten hyvin se on jalkautettu yksiköihin. Asia ei koske ainoastaan Joutsenon säilöönottoyksikköä vaan myös Metsälää ja vastaanottokeskuksia. Oikeusasiamies suosittaa, että Maahanmuuttovirasto käy läpi itsemurhia koskevan ohjeistuksensa ja arvioi, onko siinä käyty riittävästi läpi itsemurhavaaran tunnistamista sekä työntekijöiden toimintaa, vastuunjakoa ja tiedonkulkua itsemurhien ehkäisemiseksi. Myös henkilökunnan kouluttamista itsemurhien ehkäisyyn ja tietoisuutta ohjeistuksesta olisi ilmeisesti hyvä lisätä.

¹ Oikeusasiamies on saanut erään toisen asian yhteydessä 5.12.2016 Maahanmuuttovirastosta sähköisessä muodossa olevan toimintaohjeen, jossa annetaan käytännön ohjeet siitä, miten vastaanottokeskuksen henkilökunnan tulee toimia, kun asiakas yrittää itsemurhaa tai tekee sen. Lisäksi on saatu vastaanottokeskusten työntekijöille suunnattu viiden päivän pituinen sähköinen esitys "Itsemurhauhka, -ajatus tai -yritys"

² Rikosseuraamuslaitoksen asettama työryhmä laati vuonna 2014 Vankien itsemurhien ehkäisyä koskevan raportin. Raportista laadittiin tiivistelmä, jota jaettiin eri yksiköihin ja jota on saatavilla Rikosseuraamuslaitoksen intranetissä. Sitä käytetään opetusmateriaalina vartijoiden koulutusohjelmassa ja rikosseuraamusalan täydennyskoulutuksissa. Lisäksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskus järjesti 9.4.2015 asiasta koulutuspäivän, jonka luentomateriaali on niin ikään saatavilla intranetissä.

4.8 Erillään säilyttäminen itsetuhoisuuden perusteella

Säilöön otettuja voidaan säilölain 2 luvun 8 §:n mukaan säilyttää erillään muista säilöön otetuista mm. sen vuoksi, jos hän aiheuttaa vaaraa omalle hengelle tai terveydelle.

Lain perustelujen mukaan oman hengen ja terveyden vaarantaminen liittyy itsetuhoiseen käyttäytymiseen (HE 192/2001 vp). Perusteluissa todetaan myös, että erillään säilyttäminen (1 momentin 1 ja 2 kohdan perusteella) ei sinänsä tarkoittaisi rajoituksia vieraiden tapaamiseen tai yhteydenpitoon säilöönottoyksikön ulkopuolelle. Näiden oikeuksien rajoittamisesta päätettäisiin heidänkin kohdallaan 4 luvussa säädetyin perustein. Muutoinkaan erillään säilytettävän oikeuksia ei saisi rajoittaa enempää kuin erillään säilyttämisestä välttämättä aiheutuu.

Tarkastajille kerrottiin, että erillään säilytettävällä on mahdollisuus ulkoilla päivittäin vähintään tunnin ja että häneltä kysytään aamuisin halukkuutta ulkoiluun. Erillään säilytettävä saa käyttää puhelinta ja omia vaatteita. Hänen on myös mahdollista saada eristystilaan lukemista.

Säilöönottoyksikön eri työntekijöiltä tiedusteltiin, ketkä osallistuvat päätöksentekoon silloin, kun päätetään itsetuhoisen säilöön otetun erillään säilyttämisestä. Eri työntekijät kertoivat tältä osin samalla tavoin eli että myös sairaanhoitaja ottaa tähän osaa. Oikeusasiamies pitää ongelmallisenä, jos terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka tehtävänä on säilöön otettujen terveydenhuollosta huolehtiminen, ottaa osaa valvonnallisiin toimiin, kuten erillään säilyttämistä koskevaan päätöksentekoon. Sen lisäksi, että tällä voi olla vaikutusta hoitosuhteen luottamuksellisuuteen ja halukkuuteen käyttää terveydenhuollon palveluita, se voi aiheuttaa säilöön otetulle epäselvyyttä siitä, mikä terveydenhuollon ammattihenkilön rooli kulloinkin on. Tähän liittyy myös edellisen tarkastuksen yhteydessä tehty havainto siitä, että yksikössä työskentelevä sairaanhoitaja ei vaatetukseltaan erotu mitenkään valvonnasta vastaavista ohjaajista.

Säilöönottoyksikön johtaja toi keskustelussa esille, että yksikössä on ollut tilanteita, jolloin itsetuhoisen säilöön otetun eristäminen muista säilöön otetuista ei ole ollut tarpeen, mutta henkilö on jouduttu eristämään sen vuoksi, että on pidetty tarpeellisena valvoa henkilöä silloin kun hän on yksin huoneessaan. Näissä tilanteissa on ainoaksi vaihtoehdoksi jäänyt erilleen sijoittaminen kameravalvottuun eristämistilaan. Hän pohti myös sitä, olisiko mahdollista sijoittaa säilöön otettu omalla suostumuksellaan kameravalvottuun ja lukitsemattomaan kalustettuun huoneeseen.

Oikeusasiamiehen mielestä säilöönottolaki ei ole esteenä sille, etteikö itsetuhoisuuden johdosta erillään säilytettävä ulkomaalainen voitaisi sijoittaa enemmän tavallista huonetta muistuttavaan tilaan silloin kun säilöönottolain edellytykset erillään säilyttämiselle ovat olemassa. Säilöönottolain perusteluissa ei ole erikseen yksilöity sitä, minkälaisessa tilassa erillään säilyttämisen tulee tapahtua tai että mitä ”erillään säilyttäminen” käytännössä merkitsee. Tilan ei siten tarvitse muistuttaa ”putkaa” eikä sen tarvitse olla lukittu tila. Oikeusasiamies pitää itse asiassa perus- ja ihmisoikeusmyönteisenä ja myös säilöönottolain hengen mukaisena, jos erilleen sijoittamisen toteuttaminen arvioidaan yksilöllisesti ja valitaan vähiten henkilön oikeuksia rajoittava keino. Kun kuitenkin kyse on itsetuhoisen henkilön valvonnasta, tulee tilan olla hänelle turvallinen.

Viitaten edellä kerrottuihin säännöksiin, tilassa saa olla (tallentava) kameravalvonta, josta tulee kertoa valvottavalle. Oikeusasiamies haluaa kuitenkin korostaa, että kameravalvonta ei koskaan korvaa henkilökohtaista valvontaa ja kontaktia. Tilaan sijoitettua tulisi käydä myös tapaamassa, jolloin erillään säilytettävällä on mahdollista keskustella henkilökunnan kanssa kasvokkain. Tällöin on mahdollista saada tietoa myös henkilön psyykkisestä voinnista.

4.9 Terveydenhuolto

Säilöönottoyksikössä työskentelee sairaanhoitaja, jonka työpanosta käytetään myös vastaanotokeskuksen puolella. Lääkärinä toimii sama ostopalvelulääkäri, kuin aiemminkin.

Hoitajan tapaaminen onnistuu arkisin päivittäin. Viikonloppuisin on aloitettu varallaolokokeilu, jossa säilön henkilökunnalla on mahdollisuus saada hoitajaan puhelimitse yhteys ja hoitaja tulee tarvittaessa tapaamaan säilöön otettua. Vastaanotokeskuksen 3- 4 omaa hoitajaa muodostavat päivystysringin ja päivystys kestää koko viikonlopun. Hoitajalla on kotona tietokone ja yhteys Mediatri-potilastietojärjestelmään. Kokeilusta on saatu hyvä kokemus ja sen jatkamista oli tarkoitus arvioida vuoden lopussa.

Päivystävään hoitajaan otetaan myös yhteyttä, jos säilöön otettu joudutaan sijoittamaan erilleen viikonloppuna. Tarkastajille jäi käsitys, että ilmoittamisesta ei tehdä merkintää asiakaspäiväkirjaan. Oikeusasiamies suosittaa, että merkintä tehtäisiin, jolloin siitä jäisi tieto myös muille säilön henkilökuntaan kuuluville.

Tiedonvaihto vankiterveydenhuollon ja säilöönottoyksikön terveydenhuollon välillä on selvästi parantunut. Tieto vankilasta tulevien säilöön otettujen terveydentilasta ja annetusta hoidosta siirtyy nykyisin pääsääntöisesti hyvin.

Edellisen tarkastuksen jälkeen säilössä on otettu käyttöön terveydenhuollon tulohaastattelulomake, joka on saman sisältöinen, kuin mitä vankilassa on käytössä. Oikeusasiamies pitää tätä myönteisenä kehityksenä. Kieliversioina on suomi, englantia, venäjä ja ranska. Lomake ei sisällä kysymyksiä fyysisestä tai psyykkisestä väkivallasta ja mahdollisista vammoista kuljetuksen aikana. Oikeusasiamies on suosittanut lisäämään nämä Vankiterveydenhuollon yksikössä käytössä olevaan lomakkeeseen.³ Oikeusasiamies suosittaa samaa lisäystä myös säilöönottoyksikössä käytössä olevaan tulohaastattelulomakkeeseen.

Jo edellisen tarkastuksen yhteydessä tarkastajille esiteltiin säilössä käyttöön otettu suostumuslomake, jossa säilöön otettu antaa kirjallisen luvan luovuttaa tiettyjä, yksilöityjä salassa pidettäviä terveystietoja ohjaajille. Oikeusasiamies suositti tuolloin, että lomakkeesta tehtäisiin eri kieliversioita. Tämä siitäkin huolimatta, että lomake käydään läpi tarvittaessa tulkin välityksellä. Maahanmuuttovirasto on ilmoittanut lokakuussa 2017, että lomake tullaan kääntämään säilöönottokeskuksen asiakkaiden yleisimmille osaamille kielille. Lomaketta ei ollut kuitenkaan vielä käännetty. Oikeusasiamies toistaa suosituksensa lomakkeen kääntämisestä.

Säilöönottoyksikössä työskentelevä sairaanhoitaja kuulee päivittäin raportin muulta henkilökunnalta. Hän pyrkii tapaamaan pitkään säilössä olleita parin kuukauden välein. Oikeusasiamies kannustaa jatkamaan tätä käytäntöä, jolla omalta osalta vaikutetaan säilöön otetun ahdistuksen hallintaan ja tuodaan vaihtelua lääkepainotteiseen hoitoon.

Tarkastajille jäi käsitys siitä, että yksikössä ei ollut selvää, miten terveydenhoitoonsa tyytymättömän säilöön otetun oli mahdollista valittaa hoidostaan (pois lukien valvontaviranomaisille tehdyt kantelut). Vaikutti siltä, että tällä hetkellä valitusasiat päätyvät laitoksen ei-lääketieteelliselle johtajalle, toisin kuin muualla terveydenhuollossa. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan säilöönottoyksikkö ei ole sellainen yksikkö, jolla tulisi olla potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukainen potilasasiamies. Oikeusasiamies suosittaa kuitenkin säilöönottoyksikköä selkeyttämään tilannetta.

³ Ks. VTH:n Vantaan poliklinikan tarkastuspöytäkirja s. 17 (EOAK/6454/2017), joka on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

5 TOIMENPITEET

Oikeusasiamies Petri Jääskeläisen määräyksestä pyydän Joutsenon säilöönottoyksikköä ilmoittamaan 31.3.2019 mennessä mihin toimenpiteisiin tämän pöytäkirjan kohdissa 4.3 (oikeuksista tiedottaminen), 4.4 (ulkoilun järjestäminen), 4.5 (kameravalvonta ja yksityisyyden suoja eristystilan suihkutiloissa), 4.6 (eristystilojen parantaminen) ja 4.7 (itsesturvavaaran tunnistaminen ja itsemurhien ehkäiseminen), 4.8 (sairaanhoitajan osallistuminen päätöksentekoon) ja 4.9 (terveydenhuolto) esitetyt havainnot antavat (alla kuvattujen jo annettujen kommenttien lisäksi) aiheutta.

Oikeusasiamies päätti ottaa erikseen selvitettäväksi erään ulkomaalaisen säilöön otetun kohtelun eri viranomaisissa (EOAK/5675/2018).

Lähetän pöytäkirjan tiedoksi myös Maahanmuuttovirastolle.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Jari Pirjola
Esittelijäneuvos

Tarkastuspöytäkirjan luonnos lähetettiin ennen sen hyväksymistä säilöönottoyksikön kommentoitavaksi. Säilöönottoyksikkö totesi pöytäkirjan johdosta muun muassa seuraavan:

- *Jokainen säilöön otettu on ns. alkuinfotilaisuuden jälkeen allekirjoittanut ns. infokutsulomakkeen, joka on tallennettu UMA-asiakastietojärjestelmään. Näin on voitu varmistua jälkikäteen siitä, että tiedot on annettu. Kaikki tarkastuksen aikana yksikössä olleet säilöön otetut ovat näin toimineet, vaikka haastatteluissa eivät asiaa muistaneetkaan. Käytäntöä on joulukuussa parannettu ottamalla käyttöön erillinen vahvistuslomake, jossa säilöön otettu allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot. Lomakkeessa on erikseen mainittu infotilaisuuden tärkeimmiksi kohdiksi arvioidut: 1) järjestyssäännöt, 2) oikeudellinen asema ja 3) kuvauskielto.*
- *Ulkoiluun ei pääsääntöisesti tarvitse varata aikaa. Kaikille pohjoissiipeen majoitetuille järjestetään ulkoilu päivittäin klo 14-15. Ilmoittautumista tähän ei tarvita. Eteläsiipeen majoitetuille on 06:00-19:30 välisenä aikana vapaa pääsy katetulle jalkapallopihalle ja tämän lisäksi heille on järjestetty mahdollisuus ulkoilla pohjoissiiven ulkoilupihalla aamupäivisin klo 09-10. Tähänkään ei tarvita ilmoittautumista vaan paikalle saapuminen riittää. Helmikuun 2019 aikana otetaan käyttöön myös eteläsiiven ulkoilupihan laajennus, johon asiakkailla tulee olemaan vapaa pääsy arkisin klo 16:00-19:30 ja viikonloppuisin 06:00-19:30. Laajennusosassa on myös ulkotupakointialue. (Pöytäkirjan kohta 4.4 s. 6).*
- *Säilöönottoyksikön sairaanhoitaja ei osallistu varsinaisen erillään säilyttämistä koskevan päätöksen valmisteluun tai päätöksentekoon. Päätöksen kulloinkin tekevä esimies konsultoi sairaanhoitajaa erilleen sijoittamisesta päättäessään varmistaakseen, ettei erilleen sijoittamisella ole säilöön otetun henkilön terveydelle haitallista vaikutusta. Tällä etukäteisvarmistuksella pyritään ainoastaan huolehtimaan siitä, ettei erillään säilyttäminen aiheuta henkilölle terveydellistä haittaa ja menettelyn tarkoitus on näin ollen täysin sama kuin erilleen sijoitetun henkilön terveydentilan päivittäisellä arvioinnilla. Sairaanhoitaja käyttää jatkossa*

työliivissään tunnusmerkinä ensihoitohenkilökunnan asuista tuttua vihreää ristiä valkoisella pohjalla. Käytännön havaintojen pohjalta voidaan todeta, että asiakkaat mieltävät sairaanhoitajan hoitohenkilökunnan edustajaksi tälläkin hetkellä. (Pöytäkirjan kohta 4.8 s. 13).

- *Säilöönottoyksikön eristys huoneisiin on jo tilattu 30 cm korkeat turvasängyt sekä ns. kuutiopöydät 60x60x60cm. Tiloihin hankitaan lisäksi turvalliset kellot. (Pöytäkirjan kohta 4.6 s.11-12)*

Tiedoksi: Joutsenon säilöönottoyksikkö
Maahanmuuttovirasto